

SURSE DE CONFLICTE MILITARE ÎN ORIENTUL MIJLOCIU DUPĂ ÎNCHEIEREA RĂZBOIULUI DIN GOLF (1991)

**Căpitan PETRE OPRÎȘ
SERVICIUL DE PROTECȚIE ȘI PAZĂ**

Disputele dintre statele din Orientul Mijlociu după încheierea celei de-a doua conflagrații mondiale au fost și sunt extrem de complexe. Efectele colaterale ale Războiului Rece s-au făcut simțite cu putere încă din 1946, fiind generate și în această regiune de conflictul de interese dintre SUA și URSS. Din momentul prezentării doctrinei Truman în Congresul Statelor Unite (12 martie 1947), prin care administrația de la Casa Albă prelua o mare parte dintre obligațiile politice și economice ale Marii Britanii în Marea Mediterană și Orientul Mijlociu, tensiunile politice dintre Washington și Moscova au cunoscut noi dimensiuni, tot mai grave. Această situație s-a suprapus peste reminiscentele unui sistem colonial impus în regiune după primul război mondial, care a permis delimitarea frontierelor statelor care au făcut parte din Imperiul Otoman în funcție de interesele Marii Britanii și Franței, fără să se țină cont de împărțirea tradițională realizată și respectată de liderii popoarelor din Orientul Mijlociu de-a lungul secolelor.

Concurența dintre cele două superputeri pentru controlul zăcămintelor de hidrocarburi - descoperite de britanici, francezi și americani în Irak, Iran și Arabia Saudită în prima jumătate a secolului XX - și a statelor din regiune a fost dură. Din păcate pentru ei, conducătorii sovietici nu au reușit să determine schimbarea raportului de forțe din Orientul Mijlociu în favoarea lor, deși s-au străduit foarte mult, iar sprijinul pe care Moscova l-a acordat unor lideri politici și militari din Egipt, Siria, Yemen, Libia, Irak, Sudan și Algeria de-a lungul mai multor decenii s-a diminuat semnificativ după prăbușirea Zidului Berlinului. Mai mult decât atât, reprezentanții Uniunii Sovietice au refuzat să acorde sprijin militar regimului de la Bagdad după ce armata irakiană a invadat Kuweitul la 2 august 1990. Atitudinea adoptată de Mihail Gorbaciov a permis Statelor Unite să alcătuiască rapid și eficient o coaliție militară multinațională pentru a-l forța pe Saddam Hussein să-și retragă trupele de ocupație din Kuweit.

Operațiunea desfășurată de trupele irakiene la 2 august 1990 a fost prima acțiune militară violentă de mare amploare desfășurată în Orientul Mijlociu după încheierea Războiului Rece. Organizația Națiunilor Unite a fost surprinsă de rapiditatea operațiunii realizate de armata irakiană, iar știrile despre invazie au amplificat temerile în rândul statelor vecine - în mod deosebit în Arabia Saudită și în Israel.

Primul semnal de amenințare major lansat de Saddam Hussein conducătorilor kuweitieni a apărut la sfârșitul lunii mai 1990, când a avut loc la Bagdad întâlnirea reprezentanților statelor arabe pentru analizarea situației create în Israel de fluxul de emigranți evrei proveniți din Uniunea Sovietică și estul Europei. În cadrul convorbirilor președintele irakian a criticat personal, printre altele, statele arabe care mențineau la un nivel scăzut prețul petrolului - fiind vizate îndeosebi Arabia Saudită și Kuweitul.

Pentru rezolvarea acestei probleme, miniștrii petrolului din Irak, Kuweit, Arabia Saudită, Qatar și Emiratele Arabe Unite s-au întâlnit la Jidda, la 10 iulie 1990, și au hotărât să-și limiteze producția de țiței cu scopul de a obține creșterea prețului petrolului de la 13 la 18 dolari/barilul de petrol. Ministrul kuweitian a revenit însă în ziua

următoare asupra deciziei luate, neacceptând prețul înalt dorit mai ales de irakieni. Cu acel prilej, el a precizat că urma să își reconsidere punctul de vedere în cazul în care celelalte state arabe încălcau limitele de producție stabilite înainte de reuniunea respectivă.

Câteva zile mai târziu, în cadrul unei reuniuni a O.P.E.C., același ministru kuveitian și-a exprimat intenția de a menține cota de producție a Kuveitului la nivelul stabilit la Jidda doar până în toamna anului 1990. Această măsură putea produce în octombrie 1990 o nouă scădere a prețului petrolului datorită creșterii producției de țiței kuveitian și acest fapt a stârnit mânia președintelui Saddam Hussein.

Ca urmare a poziției inflexibile manifestate de reprezentantul kuveitian la masa negocierilor, ministrul de externe irakian a trimis la 16 iulie 1990 omologului său kuveitian, șeicul Sabah al-Ahmad, un memorandum prin care solicita să se returneze Irakului 2,4 miliarde dolari pentru petrolul extras de Kuveit din regiunea Rumalia în timpul războiului dintre Iran și Irak, teritoriu revendicat de mai multă vreme de irakieni. Totodată, Tarik Aziz solicita plata a 12 miliarde de dolari drept compensație pentru pagubele provocate economiei irakiene de supraproducția de petrol kuveitian, care generase scăderea prețului petrolului pe piața mondială.

În același memorandum s-au mai cerut anularea datoriei de război pe care o avea regimul de la Bagdad față de Kuveit - 10 miliarde dolari - și cedarea în favoarea Irakului a insulelor kuveitiene Warba și Babiyan, de unde se putea controla accesul către singurul port maritim irakian, Umm Qasr.

În cadrul discursului rostit la 17 iulie 1990, cu prilejul Zilei Revoluției Irakiene, Saddam Hussein a reluat acuzațiile cuprinse în memorandumul trimis de Tarik Aziz șeicului Sabah al-Ahmad,, subliniind printre altele *"pericolul de otrăvire la care este supusă economia irakiană datorită supraproducției kuveitiene de petrol"*.¹ Totodată, președintele irakian a afirmat atunci că exista un plan *"inspirat de America pentru a submina interesele și securitatea arabilor"* și a susținut că Emiratele Arabe Unite și Kuveitul au participat la *"proiectul sionist susținut de imperialiști împotriva națiunii arabe"*.²

La finalul discursului, ministrul de externe kuveitian, șeicul Sabah al-Ahmad, a fost acuzat de dictatorul irakian că era agent american. *"Irakul - a spus în acel moment Saddam Hussein - a devenit singurul apărător de bază al arabilor; datorită armamentului sofisticat din dotarea armatei irakiene, imperialiștii nu vor îndrăzni să atace, dar își vor reface planurile de război folosindu-se de agenții lor care conduc Golful"*.³

Două săptămâni mai târziu, armata irakiană a pus în aplicare planul de ocupare a Kuveitului, iar câteva zile mai târziu a fost anunțată anexarea aceluia stat de către Irak.

După încheierea operațiunii militare "Furtună în Deșert" de către Forța Multinațională (sfârșitul lunii februarie 1991), între Irak și Kuveit s-au stabilit contacte în vederea demarcării graniței dintre cele două state. O comisie ONU s-a deplasat la fața locului și a început măsurătorile topografice, utilizându-se ca document de bază acordul semnat la 4 octombrie 1963 de către reprezentanții ambelor țări. În aprilie 1991 a sosit în zona respectivă și comisia UNIKOM (United Nations Iraq/Kuwait Observer Mission) pentru a monitoriza activitatea la Khor Abdullah și în zona demilitarizată dintre statele respective.

Delimitarea zonei neutre s-a efectuat plecându-se de la frontiera comună și aceasta a inclus atât o fâșie de teren irakian de 10 km lățime, cât și o porțiune de teren kuweitian lată de 5 km de-a lungul întregii granițe comune.⁴ Securitatea tuturor străinilor a fost asigurată până în iunie 1991 de companii de căști albastre austriece și daneze detașate din cadrul Forței ONU de menținere a păcii în Cipru (UNFICYP), precum și de subunități fijiene, ghaneze și nepaleze din cadrul Forței ONU de menținere a păcii în Liban (UNIFIL).⁵

Efectuând măsurătorile topografice pentru marcarea frontierei, membrii comisiei ONU au ajuns la concluzia că irakienii au deținut timp de 27 de ani o fâșie de teren care le aparținea de fapt kuweitienilor. Pentru a îndrepta acea greșeală, comisia a hotărât mutarea bornelor de graniță cu câteva sute de metri spre nord, respectiv spre nord-est și est față de poziția lor din 1989. Bagdadul a protestat vehement, fiind îngrijorat de faptul că pierdea o porțiune din provincia sa Rumalia, bogată în zăcăminte de petrol, și o parte din singurul său port maritim, Umm Qasr. Ministrul de externe irakian, Ahmed Hussein Al-Sammarei, a declarat imediat că noua frontieră crea un nou punct de tensiune în regiune, iar în Adunarea Națională irakiană s-au auzit voci care susțineau că demarcarea internațională a graniței era doar primul pas făcut de conspiratorii din Statele Unite și Marea Britanie pentru dezmembrarea Irakului.⁶

Pe de altă parte, kuweitienii au criticat regimul de la Bagdad pentru că obstrucționa activitatea comisiei ONU de delimitare a frontierei.

Până la urmă, în 1992, la sfârșitul lunii iulie, s-a admis ca puțurile de petrol de pe terenurile irakiene dintre Sawat și Batin să aparțină Kuweitului, iar portul Umm Qasr și canalul navigabil Khar Zabheir să rămână în posesia Irakului, pentru ca acesta să aibă acces direct la mare. Activitatea propriu-zisă de demarcare a graniței în teren s-a finalizat în noiembrie 1992, iar Organizația Națiunilor Unite și cele două state au recunoscut noua frontieră.⁷

Guvernul saudit, aliat fidel al Casei Albe, a considerat invazia ordonată de Saddam Hussein din august 1990 atât ca pe o amenințare la adresa sa, cât și ca pe o oportunitate: i-a fost teamă de o posibilă invazie irakiană - fapt ce a determinat Riyadhul să permită accesul unor trupe nemusulmane pe teritoriul său - și a încercat prin mijloace diplomatice să se asigure că va avea un cuvânt greu de spus în negocierile ce urmau să aibă loc după încheierea conflictului.

Punctele esențiale urmărite de diplomația saudită în acel moment au fost:

- eliberarea Kuweitului și reinstalarea la conducerea acestui stat a dinastiei Al-Sabbah;
- menținerea Iranului în izolarea politică în care se găsea înainte de izbucnirea conflictului;
- reîntoarcerea Turciei la neutralitatea sa față de disputele dintre țările arabe;
- păstrarea unor bune relații cu Yemenul.

Ultimul punct este interesant deoarece se știe că Saddam Hussein a sprijinit unificarea celor două state yemenite în 1990, stârnind nemulțumirile guvernului saudit.

Deoarece este cel mai populat stat din Peninsula Arabică, Yemenul a fost considerat mereu o posibilă amenințare de regii saudiți, chiar dacă dezvoltarea economică a țării vecine a fost, în general, asociată cu menținerea unor relații bune cu Arabia Saudită. Îngrijorarea a sporit însă la Riyadh după ocuparea Kuweitului de către armata irakiană pentru că reprezentantul regimului de la Sanna în Consiliul de

Securitate al ONU (în calitate de membru nepermanent) a votat împotriva adoptării rezoluțiilor care condamnau agresiunea săvârșită de regimul de la Bagdad asupra Kuweitului. Imediat, ministrul de interne saudit a hotărât expulzarea mai multor mii de muncitori yemeniți aflați la lucru în Arabia Saudită. Yemenul s-a confruntat astfel cu un val de șomeri și a pierdut o sursă de susținere a bugetului de stat. În plus, chiar dacă exportul de petrol yemenit a crescut și au fost concesionate perimetre noi de exploatare a țițeiului unor companii străine, veniturile obținute de guvernul de la Sanaa au fost insuficiente pentru satisfacerea nevoilor unei populații de 13,5 milioane de locuitori și pentru achitarea creditelor scadente în 1991 (doar 20 % din obligațiile financiare asumate în fața creditorilor internaționali pentru acel an au fost achitate). Economia yemenită era în continuare slab dezvoltată, iar lipsa resurselor financiare a condus la instabilitate politică și dezvoltarea curentului naționalist.

Divergențele dintre Riyadh și Sanaa s-au făcut din nou simțite în martie 1992, după doar un an de la eliberarea Kuweitului de sub ocupația irakiană, când se pare că saudiții au rugat trei companii petroliere (British Petroleum, Elf-Aquitaine și Petroleum-Canada) să nu înceapă operațiunile de foraj în zona Khakhayr - revendicată de ambele state, dar deținută de yemeniți - și să-și înceteze activitatea pe care o desfășurau în Yemen.

Apelul saudit a fost urmat de un mesaj dur pe care l-a lansat guvernul yemenit în aprilie 1992 la adresa Riyadhului, regimul de la Sanaa criticând totodată și decizia luată de autoritățile din țara vecină de a aproba desfășurarea unor exerciții militare ale armatei saudite în acea perioadă în apropierea graniței dintre cele două state.

Tensiunea în regiune a continuat să crească o dată cu revendicarea de către ambele părți a dreptului de proprietate asupra provinciilor Sir, Nayran și Gizan. Conform tratatului Taif încheiat în 1934, Arabia Saudită și Yemenul urmau să-și marcheze frontiera comună. Această operațiune nu a fost efectuată până atunci, iar guvernul de la Sanaa a atenționat Riyadhul că documentul semnat în urmă cu 58 de ani expira în septembrie 1992 și nu dorea să-l reînnoiască.

În plus, apăreau tot mai multe semnale referitoare la neîncrederea manifestată de guvernul Yemenului față de saudiți, suspectându-i pe aceștia că doreau să-i destabilizeze situația politică pentru a-i stopa creșterea producției proprii de petrol de la 200.000 barili/zi la 800.000 barili/zi. La rândul lor, reprezentanții Arabiei Saudite au afirmat că s-a dorit marcarea graniței dintre cele două state, dar nu au putut să o facă din cauza problemelor ridicate de yemeniți.

În cele din urmă, în iulie 1992 s-au desfășurat trei runde de negocieri la Geneva pentru lămurirea situației. A fost stabilit cu acel prilej un comitet care să hotărască traseul frontierei în conformitate cu documentul din 1934 și s-a luat decizia să fie contactat un trust internațional care să alcătuiască o schiță a graniței. Totodată, s-au purtat discuții pentru delimitarea platoului continental din Marea Roșie, precum și a frontierei din preajma localității Jabal al Thar și în zonele neconsemnate în tratatul Taif (spre granița cu Omanul).

Guvernul Arabiei Saudite s-a confruntat și cu o altă dispută teritorială după războiul din Golf din 1991, de această dată fiind implicat un alt stat arab, Qatar. Totul a început în decembrie 1965, când între cele două state se încheie un acord prin care se hotăra marcarea graniței dintre aceste țări. Problema respectivă s-a oprit la acel stadiu, acțiunea de demarcare a frontierei nefiind desfășurată niciodată.

Nerezolvarea chestiunii a condus în toamna anului 1992 la izbucnirea unor incidente în zone de graniță. Informațiile care au ajuns în mass-media sunt extrem de sărace: nu au fost precizate clar unde au avut loc disputele și nici cine a participat la acestea. Însă conducerile ambelor state au spus că incidentele s-au desfășurat pe propriile teritorii. Sursele saudite au relatat că totul s-a petrecut în apropierea unui sat din Arabia Saudită, aflat la 15 km de linia de demarcație, în timp ce regimul de la Doha a susținut că unul dintre posturile sale de graniță a fost atacat de saudiți.

A urmat suspendarea unilaterală a acordului de graniță din 1965 de către Qatar și retragerea reprezentantului său din Consiliul de Cooperare al Golfului (C.C.G.) în luna octombrie 1992.

Regimul de la Riyadh a respins acuzațiile ce i se aduceau și a concluzionat că este vorba de un "*dezacord individual accidental*".⁸

Atât Consiliul de Cooperare al Golfului, cât și Kuweitul și Omanul și-au oferit bunele oficii pentru aplanarea conflictului. Situația de nesiguranță s-a prelungit, la mijlocul lunii octombrie 1992 devenind evident faptul că mai multe probleme blocau procesul de destindere a relațiilor dintre cele două state. Au continuat reproșurile de o parte și de cealaltă, iar regimul de la Doha a amenințat chiar cu boicotarea conferinței anuale a Consiliului de Cooperare al Golfului (C.C.G.). Mai mult decât atât, Iranul a sprijinit poziția Qatarului, fapt ce a provocat nemulțumire la Riyadh.

În cele din urmă, la mijlocul lunii decembrie 1992, în cadrul sesiunii Organizației Conferinței Islamice, regele Arabiei Saudite a avut o întrevedere cu ministrul de externe al Qatarului, întâlnirea fiind mijlocită de un reprezentant al Omanului. O nouă intervenție, de data aceasta egipteană, a facilitat semnarea, la 20 decembrie 1992, de către cele două părți aflate în dispută a unui nou acord prin care se stabilea frontiera de stat. A doua zi, liderul Qatarului s-a prezentat la întâlnirea conducătorilor statelor membre ale Consiliului de Cooperare al Golfului, care a avut loc la Abu Dhabi.

Comitetele comune formate în baza actului semnat în preziua reuniunii C.C.G. au reușit să marcheze granița respectivă după aproape un an de la încheierea noului acord.

Au fost făcute multe speculații în legătură cu cauzele care au condus la un asemenea diferend major și unele surse au susținut că la mijloc nu s-au aflat doar câțiva kilometri pătrați de teren, sub care se găsesc zăcăminte bogate de petrol. Alții au amintit de medierea oferită de regimul de la Riyadh în disputa dintre șeicatul Qatar și Bahrain pentru stăpânirea insulei Hawar. Totul rămâne însă la stadiul de ipoteze.

În privința insulei revendicate de către ultimele două state arabe menționate, se impun câteva precizări. Disputa are loc de multă vreme și nici până în prezent nu a fost soluționată datorită rivalității existente între cele două dinastii conducătoare și a resurselor energetice care s-ar putea găsi în largul mării. În timp ce Qatarul susține că i se cuvine insula Hawar deoarece se află în imediata apropiere a sa, Bahrainul continuă să o mențină în proprietate. Se provoacă astfel mari probleme în privința delimitării platoului continental ce revine fiecărei părți, precum și greutăți în stabilirea dreptului de posesie asupra câtorva insule și recifuri din largul mării.

Medierea saudită nu a rezolvat situația. Deși a fost solicitată de Bahrain, același stat a renunțat la bunele oficii ale Riyadhului în octombrie 1991 și a înaintat o cerere la Curtea Internațională de Justiție pentru reglementarea cazului. În aprilie și iunie 1992, regimul de la Manama s-a adresat din nou Curții de la Haga pentru obținerea unei

decizii finale care să fie recunoscută și de statul vecin, însă Qatarul a respins propunerea Bahrainului de judecare a litigiului la Curtea Internațională de Justiție.

Un diferend teritorial asemănător în Golful Persic este și cel dintre Iran și Emiratele Arabe Unite (E.A.U.) pentru insula Abu Musa. Fiecare parte a revendicat-o și a folosit tot arsenalul diplomatic pentru a i se recunoaște dreptul de posesie asupra acelu petec de pământ.

Problemele au apărut în anul 1970, când se știa deja faptul că Marea Britanie urma să-și retragă administrația din protectoratele sale aflate în zona Golfului Persic.⁹ În cadrul discuțiilor purtate în acel an între reprezentanții tuturor statelor din regiune, regimul de la Teheran a anunțat că este de acord să renunțe la pretențiile sale teritoriale față de Bahrain, dar solicita în același timp să i se acorde cele două insule Tunb și insula Abu Musa - aflate aproximativ la jumătatea distanței dintre coastele iraniene și cele ale Federației Emiratelor din Golful Persic.¹⁰ Reprezentantul șahului Reza Pahlavi a adus ca argument în sprijinul propunerii sale ideea creșterii gradului de securitate al căilor maritime iraniene și arabe în noul context creat de plecarea administrației britanice din regiune. Totodată, acesta le-a oferit emirilor posibilitatea să fie recunoscut și de Teheran statutul federației de state arabe creată în anul 1968.

Discuțiile pe această temă au fost numeroase și, în cele din urmă, între cele două părți a fost încheiat un acord prin care insulele Tunb, nelocuite și lipsite de resurse petroliere, au intrat în componența statului iranian. În același document se preciza și noul statut, de condominiu, al insulei Abu Musa. Emirului Sharjahului i s-a recunoscut dreptul de a administra în continuare acel teritoriu, de a arbora drapelul său pe petecul de pământ disputat și urma să primească 1,5 milioane de lire sterline pe an de la iranieni pentru petrolul ce îl extrăgeau aceștia din zonă. Din momentul în care venitul anual al emiratului (provenit din exploatarea resurselor energetice proprii) atingea plafonul de 3 milioane de lire sterline, Teheranul urma să cedeze emirului jumătate din cantitatea de țiței extrasă din zona insulei Abu Musa.

Acordul încheiat a fost însă contestat de emirii Sharjahului și Ras al Khaima, nemulțumiți de faptul că se permitea armatei iraniene să instaleze trupe pe insulă. La rândul lor, regimurile care s-au succedat la conducerea Iranului au considerat că înțelegerea convenită era provizorie. Ambele părți și-au menținut în continuare cererile pentru recunoașterea suveranității asupra insulei Abu Musa, dar s-au mulțumit să tergiverseze rezolvarea acestei probleme.

Brusc, în aprilie 1992, Teheranul a hotărât expulzarea reprezentanților oficiali ai Sharjahului și restrângerea drepturilor federației asupra teritoriului aflat în litigiu. Motivul invocat de iranieni a fost acela că apărarea insulei era o responsabilitate a lor și că ar fi avut loc "*infiltrări*" care puneau în pericol securitatea locuitorilor.¹¹

Oficialitățile E.A.U.¹² au cerut imediat ajutorul țărilor din cadrul Consiliului de Cooperare al Golfului și celor din Liga Arabă. Acestea au condamnat acțiunea Teheranului; reprezentanții Egiptului chiar s-au erijat în conducători ai lumii arabe și au acuzat Iranul că are ambiții hegemonice în regiune. Chiar și Irakul a reacționat în favoarea E.A.U., încercând să mai câștige la capitolul "*image pozitivă*" în politica externă.

Având în spate o susținere puternică, oficialii E.A.U. au extins rapid disputa revendicând insulele Tunb, iar la sfârșitul anului 1992 au reușit să impună discutarea chestiunii în Consiliul de Securitate al ONU. Iranienii nu au fost încântați de aceste

măsuri și au afirmat că în spatele acuzațiilor Consiliului de Cooperare al Golfului se ascund alte probleme: disputa dintre Qatar și Arabia Saudită, amplificarea opoziției fundamentalistilor islamici în Egipt - regimul de la Cairo suspectându-i pe liderii islamici ai mișcărilor antiguvernamentale egiptene că primesc sprijin de la Teheran.

În cele din urmă, cazul insulelor revendicate de E.A.U. și Iran s-a stins de la sine, fără să se găsească o soluție fermă și pe termen lung.

Ce rost ar fi avut ocuparea teritoriului Abu Musa de către armata iraniană? Unele surse au susținut că, în anii 1987-1988, în cursul războiului împotriva Irakului, portul insulei a fost utilizat de navele rapide de patrulare ale Teheranului și că acolo se pot instala rachete sol-navă Silkworm (produse în China). Altele au mers mai departe cu presupunerile și au susținut în mod greșit că acolo se poate crea o bază maritimă pentru submarinele iraniene din clasa Kilo (realizate în URSS) - neținându-se cont de faptul că adâncimea mică a mării din zona insulei Abu Musa nu permite utilizarea în siguranță în condiții de război, în acea regiune, a unor astfel de nave militare.

Analizând desfășurarea evenimentelor, se poate spune că solidaritatea arabă s-a făcut simțită în acel caz, dar situațiile de tensiune enumerate anterior sunt prezente și afectează toate regimurile din Orientul Mijlociu. În consecință, liderii unor țări arabe continuă să se bazeze pe alianțele militare cu SUA - și au motivat această opțiune susținând, pe bună dreptate, că Washingtonul nu revendică teritorii așa cum o fac, în diferite împrejurări, conducătorii statelor din Golful Persic - iar situația din regiune rămâne extrem de complicată.

NOTE:

1. Apud. Janice Gross Stein, *Intimidation and Compulsion in Gulf, 1990-1991*, în "International Security", Center for Science and International Affairs - Harvard University, vol.17, nr. 2, p.149.

2. *Ibidem*, p. 160.

3. *The Military Balance 1991-1992*, The International Institute for Strategic Studies, Oxford, autumn 1991, p.19.

4. *Ibidem*, p. 236. Din componerea comisiei UNIKOM au făcut parte subunități trimise de Canada (geniști), Elveția și Chile (echipaje pentru avioanele și elicopterele comisiei), Danemarca (personal pentru conducere administrativă), Norvegia (echipe medicale), Suedia (echipe logistice) și observatori din Argentina, Austria, Bangladesh, Canada, China (20 de observatori), Danemarca, Fiji, Finlanda, Franța, Ghana, Grecia, Ungaria, India, Indonezia, Irlanda, Italia, Kenya, Malaesia, Nigeria, Norvegia, Pakistan, Polonia, România, Senegal, Singapore, Suedia, Thailanda, Turcia, Marea Britanie, Uruguay, SUA (20 de observatori), URSS (20 de observatori) și Venezuela.

5. *Ibidem*.

6. *Persic Gulf: After Desert Storm and Before New World-Wide*, în "Middle East Monitor. The Journal of Economic Strategic Studies of the Middle East Region", Cyprus, march 1993, p. 16-32.

7. *Ibidem*, p. 29.

8. *Ibidem*, p. 22.

9. Marea Britanie și-a retras ultimii reprezentanți ai administrației din protectoratele sale aflate în regiunea Golfului Persic în noiembrie 1971.

10. În compunerea Federației Emiratelor din Golful Persic (1968-1971) s-au aflat următoarele emirate: Bahrain, Qatar, Abu-Dhabi, Ajman, Dubai, Fujeira, Ras al Khaima, Sharjah, Umm al Qiwain.

11. *Persic Gulf: After Desert Storm and Before New World-Wide*, op.cit., p. 25.

12. Emiratele Arabe Unite au apărut în decembrie 1971 ca un stat federal, după desprinderea Bahrainului și Qatarului din Federația Emiratelor din Golful Persic și proclamarea independenței emiratelor Abu-Dhabi, Ajman, Dubai, Fujeira, Sharjah, Umm al Qiwain. Ras al Khaima s-a atașat la Emiratele Arabe Unite la începutul anului 1972.

Articol publicat în „*Geopolitică și istorie militară în perioada post-Război Rece*”, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2003, p. 213 – 226.